

ti'l-müctehidin, *Risâle fi'l-cevâb 'an selâseti es'îletin fi hükmi cem'i'z-zuhri ve'l-âşri li-ğayri seferin ve lâ 'özrin, Şerhu'l-Âcurrümüyye bi'l-emşileti'l-Kur'âniyye ve'l-hadîsiyye, Manzûme fi esmâ'illâhi'l-hüsnâ, Kitâb fi İsbâti İslâmi ecdâdi'n-Nebi, el-Ķavâ'id ve'l-âķâ'idü'l-yakîniyye ve mühimmâtü'l-fevâ'idü'd-dîniyye, Manzûme fi esmâ'i süveri'l-Kur'ân, Takrîbü'l-me'ânî fi tahrici eĥâdişi Cevâhiri'l-me'ânî, Fetĥu'l-muġis fi 'ilmi'l-hadîs. Ebû Bekir Atîk, El-fâ Hâşim'in Manzûme fi şühedâ'i Uĥud adlı kasidesini İthâfû (İrşâdû'l-aĥibbâ' bi-zikri vaķ'ati Uĥud ve men kâne bihâ mine's-şühedâ adıyla şerhetmiş ve aynı konuda yazdığı şiiriyle birlikte (Kahire 1371/1952, *Fetĥu'l-aĥad*'la birlikte; Kano 1380/1960), ayrıca aynı kasideyi bazı ilâvelerle mezcedilmiş olarak *Fetĥu'l-aĥad fi't-tevessül bi-bâķi şühedâ'i Uĥud* adıyla neşretmiştir (Kahire 1381/1961).*

BİBLİYOGRAFYA :

Jamil M. Abun-Nasr, *The Tijâniyya*, London 1965, s. 142-143, 160; Ebû Bekir Atîk b. Hidir et-Ticâni, *Ref'u'l-fîrâz ve'l-melâm 'ammen kad-deme'l-mer'ete li-telĥini virdi ĥâtemi'l-a'lâm (Mecmû'atü ifâdeti'l-mürîd bi-şerâ'iti virdi şeyĥine's-sedîd içinde)*, Kahire 1391/1971, s. 42-43; J. N. Paden, *Religion and Political Culture in Kano*, Berkeley 1973, s. 74, 81, 84-87, 100, 106, 107, 117, 139, 197; Zirikî, *el-A'lâm (Fethullah)*, VI, 22; L. Brenner, *West African Sufi*, London 1984, s. 26, 45, 128; Enes Ya'kûb Kütübî, *A'lâm min arzî'n-nübüve*, Medine 1414/1993, s. 206-213; J. O. Hunwick, *Arabic Literature of Africa: The Writings of Central Sudanic Africa*, Leiden 1995, II, 252, 261, 265, 288, 291, 293, 294, 575; a.mlf., *Arabic Literature of Africa: The Writings of Western Sudanic Africa*, Leiden 2003, IV, 223-225; R. Loimeier, *Islamic Reform and Political Change in Northern Nigeria*, Evanson 1997, s. 26-28, 38; D. Robinson, "Between Hashimi and Agĥibû", *La Tijâniyya: Une confrérie musulmane à la conquête de l'Afrique* (ed. J.-L. Triad – D. Robinson), Paris 2000, s. 105-106, 108, 109-112, 116; a.mlf., *Sociétés musulmanes et pouvoir colonial français au Sénégal et an Mauritanie: 1880-1920* (trc. H. Tourneux), Paris 2004, s. 241-243; R. Seesemann, "The History of the Tijâniyya and the Issue of Tarbiya in Darfur (Sudan)", *La Tijâniyya: Une confrérie musulmane à la conquête de l'Afrique*, s. 401-402, 431; a.mlf., "Alfâ Hâşim Muĥammad al-Hâşimi", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2010, fas. 1, s. 77-79; Sulemana Mumuni, "A Survey of Islamic Non-Governmental Organisations in Accra", *Social Welfare in Muslim Societies in Africa* (ed. H. Weiss), Stockholm 2002, s. 143; Mohamamad Saani Ibrahim, *The Tijâniyya Order in Tamale, Ghana: Its Foundation, Organization and Role* (yüksek lisans tezi, 2002), McGill University, Institute of Islamic Studies, s. 34; Muhammed b. Alevî b. Abbas el-Mâlikî, *Fihristü's-şüyüh ve'l-esânîd*, [baskı yeri yok] 1423/2003, s. 300; N. Samwini, *The Muslim Resurgence in Ghana Since 1950: Its Effects Upon Muslims and Muslim-Christian Relations*, Berlin 2006, s. 69-70; Zekeriyâ b.

Abdullah Bilâ, *el-Cevâhirü'l-hisân fi terâcimi'l-fuzalâ' ve'l-a'yân min esâtize ve ĥullân* (nşr. Abdülvehâb İbrâhim Ebû Süleyman – M. İbrâhim Ahmed Ali), Riyad 1427/2006, I, 315; II, 465, 494; Abdüssamed Gâzi, *Tecelliyâtü'l-i'tikâd ve'l-intikâd fi't-taşavvufi'l-Maġribi: Ķirâ'e fi tecribeti'l-Allâme Ahmed Sükeyric*, Rabat 1433/2012, s. 151, 152-153; Yunus Dumbé, *Islamic Revivalism in Contemporary Ghana*, Stockholm 2013, s. 32, 34, 36; Muhammed er-Râdi Kennûn el-Hasenî, *el-Fihristü's-şâmil li-mü'ellesâti'l-tarîkati'l-Ticâniyye*, Rabat, ts. (Dârü'l-emân), s. 7, 40, 57; Al-Amin Abu-Malga, "The Patterns of the Settlement of the West African Immigrant Communities in the Sudan during the First Decades of the 20th Century", *Sudan Notes and Records*, VI (2007), s. 138, 142, 148; Âdem Bambâ, "el-Hicre fi vâķifil-memâlikil-İslâmiyye fi ġarbi İfrikıyâ", *Ķurâ'at İfrikıyye*, sy. 7, London 1432/2011, s. 32-33; Ahmed b. Abdülaziz Binabdullah, "Ulemâ'ü'l-tarîkati'l-Ticâniyye bi'l-Maġribil-aķşâ", <http://www.abdelazizbenabdallah.org/Oeuvres/docs/3olamaeAtarikaTijania.pdf>, s. 2, 5, 31, 44, 79; "Elfâ Hâşim (1283-1349/1866-1930)", *Mu'cemü'l-bâbiîn li-şu'arâ'i'l-'Arab fi'l-ġarbeni'l-tâsif 'aşer ve'l-işrin*, http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=1217 (18.03.2015); "Âlimü'l-Medîneti'l-müneverre ve şeyĥu'z-zâviyeti'l-Ticâniyye bihâ eş-Şeyĥ Elfâ Hâşim el-Fütî", <http://www.atjania-online.com/vb/showthread.php?t=508> (18.03.2015).

AHMET ÖZEL

ELISSÉEFFF, Nikita

(1915-1997)

Rus şarkiyatçısı.

Petrograd'da (Saint Petersburg) büyük bir tüccar ailesinin çocuğu olarak doğdu. Japon ve Çin dilleriyle kültürleri uzmanı Serge Elisséefff'in oĥludur. Annesi Véra ise matematikçidir. Baba ve annenin Nikita ve aĥabeyi Vadime üzerinde, ilmî çalışmalara yönelmelerinde ve Avrupa dıőı medeniyetlere olan ilgilerinin artmasında önemli etkisi olmuştur. Paris'te büyüyen Nikita, orta öğrenimini Condorcet Lisesi'nde tamamladı. Ardından Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes'ta Arap dili okudu. Burada Fransız şarkiyatçısı Régis Blachère'in danışmanlığında "Thèmes et motifs des 1001 nuits" başlıklı bitirme tezini hazırladı (1939). Ayrıca Ecole Pratique des Hautes Etudes'e devam ederek Jean Sauvaget'den epigrafi, mimari ve müslüman Doĥu tarihi dersleri aldı. Sorbonne Üniversitesi'nde Latince ve Yunanca bölümünü bitirdi (1944). Babası Serge'nin Amerika'da Harvard Üniversitesi'nde ders verdiği 1939-1945 yılları arasında Paris'te kalan Nikita, yüksek öğrenimine devam ederken aĥabeyi Vadime ve Condorcet Lisesi yıllarından beri en yakın arkadaşı olan Robert Mantran ile birlikte Nazi işgalcilerine karşı aktif mücadele verdi. 1936'da

bu amaçla kurulan Antik Tiyatro Topluluĥu'nda yer aldı, Almanlar'la çatışmalara katıldı ve büyük başarı gösterdi. Nitekim kendisine Naziler'le çatışmalardaki başarısından dolayı Légion d'Honneur nişanı verildi.

Nikita Elisséefff, II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doĥru Robert Mantran'la birlikte Institut Français des Etudes Arabes de Damas'ta görevlendirildi. Nisan 1945'te Dimaşķ'a ulaşan iki arkadaşı Jean Sauvaget'den Arap ve Osmanlı epigrafisi okudu. Bunlar hocalarının refakatinde Dimaşķ'ın eski mahallelerini, enstitü müdürü M. Henri Laoust'un refakatinde Suriye'yi gezdiler. Bu sırada Mantran, Osmanlı tarihine yönelirken Nikita çalışma alanı olarak Ortaçaĥ Ortadoĥu Arap dünyasını seçti. Ancak iki arkadaş eski merkezi Azem Sarayı'nın harem kısmı olan enstitüde fazla kalamadı. Fransız-Suriye ilişkilerinin bozulması üzerine Lübnan'a geçip 1945 sonbaharında İstanbul'a gittiler. Fransa-Suriye arasındaki ilişkiler düzelince Şam'a döndüler (1946). Akademik çalışmalarını Suriye'nin kentsel tarihi üzerinde yoğunlaştıran Nikita kısa sürede kendini Suriyeliler'e sevdi, özellikle ülkesinin tarihi ve Suriye şehirlerindeki tarihî eserlere büyük ilgi duyan Hâlid Muâz gibi aydınlarla yakın ilişki kurdu. 1950 yılında, 1946'da Azem Sarayı'ndan Şam'ın Bağdat Bulvarı'ndaki özel binasına taşınmış olan Institut Français des Etudes Arabes de Damas'ta genel sekreterlik görevine getirildi. 1956'da müdür yardımcılığına tayin edildi ve bu görevini on yıl yürüttü. Enstitünün müdürü M. Henri Laoust, aynı zamanda Lyon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Arap Dili ve Medeniyeti Kürsüsü'nde görevli olduğundan mesaisini iki görevi arasında taksim etmişti. Dimaşķ'a gelip iki veya üç ay kaldıktan sonra Lyon'a dönüyordu. Lyon'da bulunduğu sırada kendisine vekâlet eden Nikita, nezaketi ve cesareti sayesinde enstitünün karşılaştığı bazı sıkıntıları aşmayı başardı. Nitekim 1956'da Süveyş krizi sebebiyle Fransız-Suriye ilişkilerinin tekrar bozulması üzerine Fransızlar'ın Suriye'den ayrılmak zorunda kaldığı günlerde Institut Français des Etudes Arabes de Damas'ın çok zengin kütüphanesini konsolosluk binasına taşımak suretiyle kurtardı. Olaylar sırasında Suriye'yi son terkeden Fransız öğretim üyelerinden biri oldu ve ailesiyle birlikte Beyrut'a gitti. Ancak Nikita, Suriye'deki aydınların kendisine duyduğu güven sayesinde Suriye-Fransa arasındaki diplomatik ilişkilerin normalleşmesinden önce

Dımaşk'a döndü. Bu yıllarda Nüreddin Mahmud Zengî'nin hayatını incelemeye karar verdi. Institut Français tarafından çıkarılan, kendisinin de ilim heyetinde yer aldığı *Bulletin d'Etudes Orientales*'de Nüreddin Mahmud Zengî'nin yaptırdığı eserler, onun zamanında Dımaşk'ın toğrafisi ve ekonomisi üzerine makaleler yayımladı. Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir'in tarihinin Dımaşk'ın coğrafi konumuyla ilgili bölümünü *La description de Damas d'Ibn 'Asâkir* adıyla Fransızca'ya çevirdi. 1956'dan itibaren Lyon Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. Dımaşk'taki son yıllarında akademik kariyerinin en önemli ürünü sayılan, Nüreddin Mahmud Zengî üzerindeki çalışmasını hazırlamaya başladı. 1966'da, uzun süredir her işiyle ilgilendiği Institut Français'nin müdür yardımcılığı görevinden ayrıldı. Aynı yıl içinde, yirmi seneden fazla kaldığı Suriye'den Fransa'ya döndü ve sonraları Université Lumière-Lyon II adını alan Lyon Üniversitesi'ndeki görevine devam etti.

Bu yıllarda Sorbonne Üniversitesi'nde Henri Laoust danışmanlığında yürüttüğü, *Nür ad-Din: un grand prince musulman de Syrie au temps des croisades (511-569 H./1118-1174)* başlığını taşıyan doktora tezini tamamladı ve doktor unvanını aldı (1968). 1969'da Lyon Üniversitesi'nde İslâm dünyası tarihi ve arkeolojisi alanında profesörlük kadrosunda çalışmaya başladı, 1984 yılında emekli oluncaya kadar bu görevini sürdürdü. Çok sayıda talebe yetiştiren ve otuzdan fazla tez yöneten Nikita 25 Kasım 1997 tarihinde Lyon'da öldü. Nikita Elisséefff, öğretim üyeliğinin yanı sıra Yakınoğu üzerine önemli bilimsel araştırmaların yapıldığı Interuniversitaire d'Histoire et d'Archéologie Médiévale de l'Université Lumière-Lyon II araştırma merkezinin başkanlığını ve Gaston Wiet'den sonra *Répertoire chronologique d'épigraphie Arabe*'in yöneticiliğini üstlendi.

Eserleri. 1. *Thèmes et motifs des mille et une nuits* (Beyrut 1949). Bitirme tezi olarak hazırlanan eser binbir gece masalları konusuna bir giriş niteliğindedir. 2. *l'Islamologie en U.R.S.S. d'après un ouvrage récent* (Dımaşk 1957). 3. *La description de Damas d'Ibn 'Asâkir (historien mort à Damas en 571/1176)* (Dımaşk 1959). Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir'in *Târîhu medîneti Dımaşk'*inin Şam'ın coğrafi konumuyla ilgili bölümünün Fransızca tercümesidir. 4. *Nür ad-Din: un grand prince musulman de Syrie au temps des croisades (511-569 H./1118-1174)*,

(I-III, Dımaşk-Beyrut 1967). Nüreddin Mahmud Zengî döneminin bütün yönleriyle ele alındığı kitap bu konuda yapılan en önemli akademik çalışmaların başında gelir. 5. *L'orient musulman au moyen âge 622-1260* (Paris 1977; Ar. trc. Mansûr Ebü'l-Hasan, *eş-Şarku'l-İslâmî fi'l-‘aşri'l-vasîf*, Beyrut 1406/1986). Asr-ı saâdet, Hulefâ-yi Râşidîn, Emevîler ve Abbâsîler'le Eyyûbîler'in yıkılışına kadar doğu İslâm dünyasında kurulan diğer müslüman devletler, Selçuklular ve Zengîler dönemini içine alır.

Makaleleri: Bazı makaleleri şunlardır: "Bibliographie des publications de I. I. Kratchkovski (1936-1946)" (*BEO*, XII [1947-1948], s. 61-75); "Les monuments de Nür ad-Din, inventaire, notes archéologiques et bibliographiques" (*BEO*, XIII [1949-51], s. 5-43); "La titulature de Nür ad-Din d'après ses inscriptions" (*BEO*, XIV [1952-54], s. 155-196); "Corporations de Damas sous Nür ad-Din, matériaux pour une topographie économique de Damas au XIIe siècle" (*Arabica*, 3, 1956, s. 61-79); "l'Œuvre scientifique de l'Institut Français de Damas (1930-1960)" (*BEO*, XVI [1960], s. 101-118); "Damas à la lumière des théories de Jean Sauvaget" (*The Islamic City* [nşr. A. H. Hourani – S. M. Stern], Oxford 1970, s. 157-177); "Physical Lay-out" (*The Islamic City* [nşr. R. B. Serjeant], Paris 1980, s. 90-103); "Fizikî Plan", *İslâm Şehri* (trc. Elif Topçugil, İstanbul 1992, s. 121-140); "Régis Blachère (1900-1973)" (*Arabica*, XXII/1 [Leiden 1975], s. 1-5); "Gaston Wiet (1887-1971)" (*JA*, CCLIX/1-2 [1971], s. 1-9); "Reflets de la grande mosquée des omayyedes" (*Damas miroir brisé d'un orient arabe*, ed. Anne-Marie Bianquis – Elizabeth Picard, Paris 1993, s. 34-39); "Le monde arabe" (*XIVe et XVe siècles. Crises et Geneses*, ed. Jean Favier, Paris 1996, s. 541-632). Müellif, ölümünden bir yıl önce hazırladığı bu çalışmasında Kalavun döneminden yıkılışa kadar Burcî Memlûkleri devrini incelemiştir. Nikita Elisséefff ayrıca *The Encyclopaedia of Islam*'da (new edition) başta Suriye şehirleri olmak üzere çok sayıda madde yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrihûn*, Kahire 1980, I, 378-379; Yahyâ Murâd, *Mu‘cemü esmâ’i'l-müsteşrihîn*, Beyrut 1425/2004, s. 118; T. Bianquis, "Obituaire: Nikita Elisséefff (1915-1997)", *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, sy. 83-84, Aix-en-Provence 1998, s. 283-285; a.mlf., "Obituary" (trc. Aram Shain), *al-'Usur al-Wusta*, X/1, Chicago 1998, s. 5-7; A. Raymond, "Nikita Elisséefff", *BEO*, L (1998), s. 9-13.

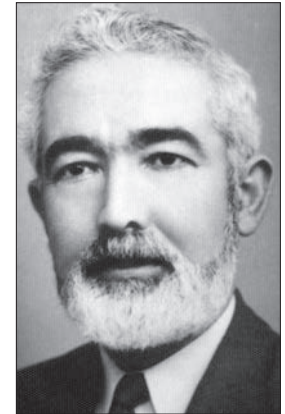
İSMAİL YİĞİT

ELMALI, İbrahim Bedrettin (1903-1994)

Türkiye Cumhuriyeti'nin
sekizinci Diyanet İşleri başkanı.

Antalya'nın Elmalı ilçesinde doğdu. Babası Ali Efendi, annesi Naciye Hanım'dır. Ailesi Saraç Koca Alioğulları lakabıyla tanınır. İlk öğreniminin ardından İstanbul'a giderek Dârülhilâfeti'l-aliyye Medresesi'ne girdi. 1923'te buradan, daha sonra kaydolduğu Dârülfünun İlahiyat Fakültesi'nden 1928'de mezun oldu. Özlük dosyasındaki bir kayıta ilk memuriyete başladığı 1935'te Mekteb-i Hukuk'un birinci sınıfına kayıtlı olduğu bilgisi yer almakta, dolayısıyla bir süre Hukuk Fakültesi'ne devam ettiği anlaşılmaktadır. 1927-1931 yıllarında ücretli olarak İstanbul'da Hayderî Hüseyin Dede Camii ve Haseki semtindeki Şirmerd Çavuş Camii müezzinliği, 1931-1932'de İstanbul Sankt Georg Avusturya Lisesi ve Ticaret Okulu ilk kısım vekil öğretmenliği ve 1932-1934 yıllarında İstanbul Beyoğlu Bulgar Okulu yurt bilgisi vekil öğretmenliği görevlerinde bulundu. 1 Mayıs 1934'te askere alındı ve 1 Mayıs 1935'te terhis oldu.

İbrahim Elmalı ilk resmî görevine 19 Aralık 1935'te İstanbul Müftülüğü'nde kâtip olarak başladı. Bu görevde iken 1942'de teğmen olarak tekrar silâh altına alındı ve 1944'te terhis edildi. İstanbul Müftülüğü'ndeki vazifesine dönünce kendi isteğiyle Mayıs 1944'te Vakıflar Umum Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Müdürlüğü Mümeyyizliği'ne tayin edildi. Ardından sırasıyla Başbakanlık Arşiv Umum Müdürlüğü arşiv memurluğu (1944-1945; buradan rahatsızlığını gerekçe göstererek istifa etmişti), Çalışma Bakanlığı birinci mümeyyizliği (1945-1946), Çalışma Bakanlığı Kâğıt İşleri Müdürlüğü birinci sınıf mümeyyizliği (1946-1953) yaptı. 30 Kasım

İbrahim
Bedrettin
Elmalı